

UOT 327.7

Beynəlxalq münasibətlər**CƏNUBİ QAFQAZ DÜNYA SİYASƏTİNDƏ****R.B.Dadaşova**

(Azərbaycan MEA-nın akademiki N.M.Vəlixanlı tərəfindən təqdim edilmişdir)

Cənubi Qafqaz həm əlverişli coğrafi mövqeyinə, həm də iqtisadi potensialına görə ABŞ və Rusiyanın maraqları dairəsindədir. Cənubi Qafqazda olan münaqişələrin ABŞ və Rusiyanın həmsədr olduğu ATƏT-in Minsk qrupuna həvalə edilməsi nizaməsalmanı ləngidir. Belə halda Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin nizama salınması səlahiyyəti bu qurumdan alınıb, BMT Baş Məclisinin müzakirəsinə verilməlidir. BMT-nin regional, yaxud subregional təşkilatlarla əməkdaşlığı əhəmiyyət kəsb edir və oxşar problemləri olan dövlətləri özündə birləşdirən GUAM ATƏT-i əvəz edə bilər.

Açar sözlər: *Cənubi Qafqaz, regional münaqişələr, ATƏT-in Minsk qrupu, iqtisadi və siyasi sanksiyalar, geostrateji mərkəzlər*

Cənubi Qafqaz həm əlverişli coğrafi mövqeyinə, həm də iqtisadi potensialına görə ABŞ-in strateji maraq dairəsindədir. Cənubi Qafqazda Azərbaycan və Gürcüstan ABŞ-in regiondakı iqtisadi və hərbi-siyasi maraqlarının təmin olunmasında böyük rol oynayırlar. Ermənistanın işğalçılıq siyasəti, qonşu dövlətlərə olan ərazi iddiaları və nəticədə regionun integrasiya proseslərindən təcrid olunması məhz ABŞ-in Cənubi Qafqaz siyasətinə böyük zərbələr vurur. Azərbaycanla Ermənistanın beynəlxalq aləmdə siyasi çəkisi eyni olmadığından, hər iki dövlət ABŞ üçün eyni əhəmiyyət kəsb edə bilməz. Z.Bjezinski yazır ki, zəifləmiş dövlət olmasına baxmayaraq Rusiya iri geostrateji mərkəz olaraq qalır və geopolitik məqsədlərini açıq elan edir.[4, s.147] Buna görə də keçmiş SSRİ-nin ərazisinə daxil olan geopolitik əhəmiyyətli yeni müstəqil dövlətləri dəstəkləmək ABŞ siyasətinin tərkib hissəsidir. Bu ölkələr içərisində üç ölkə vacib əhəmiyyət kəsb edir: Azərbaycan, Özbəkistan, Ukrayna. Azərbaycan öz energetika ehtiyatları ilə Qərbə keçid yaradır. Avropa İttifaqı və NATO ilə əlaqələr yaradan Ukraynanın ABŞ üçün böyük əhəmiyyəti var. Ərazisinin və əhalisinin az olmasına baxmayaraq, Azərbaycan geopolitik planda zəngin energetika ehtiyatları ilə açar məna kəsb edir.

Əgər Azərbaycan Moskvaya tabe olsa, Orta Asiya dövlətlərinin müstəqilliyi məna kəsb etmir. Əgər Azərbaycan müstəqilliyini itirsə, onun zəngin neft ehtiyatları Rusiyanın nəzarəti altına keçər. N.A.Nartov ABŞ-in Ukrayna, Azərbaycan, Gürcüstan respublikalarının inkişafına köməyini məhz Rusiyanın mərkəzləşdirmə siyasətini zəiflətmək məqsədilə etdiyini bildirir.[8, s.268] Amerika tədqiqatçıları isə ABŞ-in enerji ehtiyatları o qədər də çox olmayan Mərkəzi Asiya və Qafqazda strateji maraqlarının olmadığını, onun siyasətinin regionlarda münaqişələri nizaməsalmaya yönəldildiyini bildirirlər. [3, s.241] Z.Bjezinski isə yazır ki, Rusiyanın yenidən güclü dövlət olmasının qarşısını almaq üçün ABŞ yeni müstəqillik əldə etmiş dövlətlərin inkişafına kömək edir. [4,s.242]

Rusiyanın xarici siyasətində Cənubi Qafqaz mühüm yer tutur. Cənubi Qafqaz ölkələrinin hər birinin Rusiya üçün önəmi vardır. Gürcü tarixçiləri Ediller Qvenetadze və Rezo Ruxadze Rusiyanın Qafqazda işğalçı siyasətini aşağıdakı mərhələlərdə qruplaşdırırlar: 1) XVI əsrin ortaları-XVIII əsrin ortaları. Bu dövrdə 1555-ci il Amasiya müqaviləsindən sonra Qafqazın Türkiyə və İran arasında bölünməsindən istifadə edən Rusiya regionda öz siyasətini gücləndirdi. 2) XVIII

əsrin II yarısı və XIX əsrin ortaları. Bu dövr 1768-1774, 1787-1791-ci illər rus-türk müharibələri nəticəsində Rusiyanın Qafqazda öz vəziyyətini möhkəmlətməsi ilə səciyyələnir. 3) XIX əsrin II yarısı – XIX əsrin sonu. Rusiyanın Krım müharibəsində məğlub olmasına baxmayaraq, Paris konqresi Qafqazın Rusiyaya məxsus olmasını tanıdı. 4) XIX əsrin sonu-1917-ci il. Xəzərətrafi nefti ələ keçirmək üçün Rusiya Avropa dövlətləri ilə mübarizə apardı. 5) 1917-1922-ci illər. Almaniya, İngiltərə, Rusiyanın Qafqazda maraqlarının toqquşması nəticəsi olaraq Rusiya qələbə çaldı. 6) 1922-1991-ci illər. Rusiya Qafqazda liderliyi ələ aldı. 7) 1991-1994-cü illər. SSRİ devrildi, yeni dünya nizamında Qərb dominant rol oynamağa başladı. Rusiya məqsədyönlü etnik münəqişələri gücləndirməyə başladı. 8) 1994-2003-cü illər. Moskva Ermənistan-Azərbaycan münəqişəsinin kəsilməsi barədə atəşkəsin imzalanmasında vasitəçilik etdi. Neft Qafqazın siyasətində mühüm rol oynadı. 9) 2003-2008-ci ilin avqust ayı. Bakı-Supsa-Ceyhan neft kəmərinin çəkilməsi Gürcüstanın və Azərbaycanın Qərblə münasibətində mühüm rol oynadı. Rusiya Qafqazda zəifləmiş nüfuzunu bərpa etmək üçün İranla əlaqələri möhkəmlətdi. 10) 2008-ci ilin avqust ayı. Gürcüstan-Rusiya müharibəsindən sonra Qafqazda geopolitik vəziyyət radikal olaraq dəyişdi. Rusiya Gürcüstandan Abxazıyanı, Cənubi Osetıyanı aldı və onların müstəqilliyini formal olaraq tanıdı.[1, s.57-58]

2003-cü ildə Gürcüstanın prezidenti seçilən M.Saakaşvili qərbyönlü siyasət yeritdiyi üçün Rusiya ilə münasibətlər gərginləşdi. Rusiya ilə Gürcüstan arasında nəzərəçarpan ziddiyyətlər V. Putin və M.Saakaşvilinin hakimiyyəti dövründə oldu. 2004-cü ilin mayında Cənubi Osetiya problemi ilə bağlı münasibətlər kəskinləşdi. Münasibətlər aşağıdakı səbəblərdən mürəkkəbləşdi. Birincisi, Abxaziyada və Cənubi Osetiyada, Acarıstanda olan hadisələrin nizama salınmaması səbəbindən Gürcüstan Rusiya kontingentinin BMT-nin himayəsi altında olan sülhməramlılarla əvəz edilməsinə üstünlük verdi. 1998-ci ilin ortalarında Gürcüstan öz sərhəd-

çilərindən istifadə edəcəyini bildirərək, Rusiya sərhədçilərinin köməyindən imtina etdi. İkincisi, ölkənin geostrateji ehtiyatlarından istifadə etməyə çalışan Gürcüstan rəhbərliyi Qərblə münasibətlərə, Avropaya inteqrasiyaya üstünlük verərək, NATO-nun tamhüquqlu üzvü olmağa cəhd etdi. Üçüncüsü, Gürcüstanın ABŞ və Qərbə meyl etməsi, Rusiyanın maraqları ilə toqquşan iqtisadi layihələrin həyata keçirilməsi bir sıra problemlər yaratdı. Gürcüstan beynəlxalq transqafqaz magistral yolunun çəkilməsində, TRASECA layihəsinin həyata keçirilməsində, həmçinin Xəzər dənizindən təbii ehtiyatların dünya bazarına çıxarılmasında əhəmiyyətli rol oynamağa çalışdı. Dördüncüsü, Gürcüstan dəfələrlə bir neçə iştirakçı dövlətin ərazisində mövcud olan ərazi toxunulmazlığı məsələsinin həll edilməsində MDB təşkilatının bacarıqsız olduğunu bildirmişdi. Beşincisi, Gürcüstanın çeçenləri mənəvi, siyasi baxımdan dəstəkləməsi Rusiyanın xoşuna gəlmirdi.

Rusiya BMT-nin qətnamələrini hesaba almayaraq, 2008-ci ilin avqust ayında Gürcüstanın ərazi bütövlüyünü pozmağa cəhd etdi, hətta Gürcüstana qarşı silah tətbiq etməkdən çəkinmədi, onlarla dinc sakin həlak oldu, yaralandı. Belə vəziyyətdə Gürcüstan hökuməti bir daha BMT-yə müraciət etdi. Sentyabrın 9-da Rusiya Cənubi Osetiya və Abxazıyanın müstəqilliyini tanıdı. Rusiyanın beynəlxalq hüquq normalarını pozması Təhlükəsizlik Şurasında müzakirə edilsə də, təcavüzkar dövlət barədə tədbir görülmədi. Halbuki veto hüququndan istifadə edərək beynəlxalq səviyyədə öz maraqlarını həyata keçirən Rusiya, ən azından Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvlüyündən kənarləşdirilməli idi. 2008-ci ilin avqustunda Gürcüstana hücum etməklə Rusiya dövlətlərin suveren bərabərliyi, ərazi bütövlüyü, ərazi toxunulmazlığı, beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədlərin toxunulmazlığı, dövlətlərin daxili səlahiyyətlərinə aid olan işlərə müdaxilə etməmə, digər dövlətin ərazisinin işğal edilməsinin qadağan edilməsi, xalqların bərabər hüquqluluğu və öz müqəddəratını təyin etməsi, insan hüquq və əsas azadlıqlarına hörmət etmə, beynəlxalq öhdəliklərin vicdanla yerinə yeti-

rilməsi, beynəlxalq mübahisələrin sülh yolu ilə həll edilməsi prinsiplərini pozaraq Abxaziya və Cənubi Osetiyanın müstəqilliyini tanıdı. Beynəlxalq Qara dəniz Universitetinin professoru Malxaz Çaxnaşvili öz məqaləsində yazır ki, Rusiya öz hərbi doktrinasına uyğun olaraq Gürcüstanın daxili işlərinə müdaxilə etdi. [9, s.19-25] 1990-cı ildən açıq surətdə Abxaziya və Cənubi Osetiyada separatçı hakimiyyəti dəstəkləyən, vətəndaş müharibəsi və terror aktlarında iştirak edən Rusiya, eyni zamanda, digər dövlətə terror aktlarının həyata keçirilməsində yardım etməmə, yaxud digər dövlətin ərazisində terror aktlarında iştirak etməmə, terrorun təşkil edilməsini qadağan etmə, digər dövlətin ərazisinə hücumu yardım məqsədilə muzdluların təşkil edilməsinin qadağan edilməsi prinsiplərini pozdu.

Gürcüstan ərazisindən Rusiya kontingentlərinin tamamilə çıxarılmasını tələb etdi, MDB-dən çıxmaq üçün təşkilata müraciət etdi. Bu faktlar göstərir ki, nizamasalmada regionda strateji maraqları olan dövlətin iştirakı, vasitəçi olması məqsədəuyğun deyil. Rusiyanın MDB-dən, Minsk qrupu həmsədrələrinin, xüsusən də Rusiya və ABŞ-ın ATƏT-in regionda fəaliyyətindən sui-istifadə edərək Cənubi Qafqazda regional münaqişələri nizam salmasına mane olmasını nəzərə alaraq, BMT sülhməramlılarının regionda fəaliyyətinə üstünlük verilməlidir.

Azərbaycanın Rusiya üçün əhəmiyyəti həm tarixi faktorlar, həm ölkənin təbii zənginliklərə sahib olması, həm ölkənin geostrateji mövqeyi və s. kimi amillərlə bağlıdır. Cənubi Qafqazı, o cümlədən Azərbaycanı nəzarətdə saxlamaq üçün Rusiya əsrlər boyu Ermənistandan istifadə etmişdir. 1990-cı ildən etibarən Ermənistanın Rusiya üçün Cənubi Qafqazda əhəmiyyəti artmışdır. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi, Türkiyəyə qarşı irəli sürülən “erməni soyqırımı” məsələsi və torpaq iddiası ilə bağlı problemlərin olması Ermənistanın Rusiya ilə münasibətlərini inkişaf etdirir. Rusiya ilə Ermənistan arasında əsas əlaqələr hərbi sahədə inkişaf etməkdədir. Ermənistan və Rusiya arasında Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi ilə başlayan hərbi əlaqələr Ermə-

nistan sərhədlərinin rus hərbiçiləri tərəfindən qorunmasına dair 30 sentyabr 1992-ci il tarixli müqavilə ilə ikitərəfli səviyyədə həyata keçirilməyə başlandı. Ermənistan və Rusiya arasında 21 oktyabr 1994-cü ildə imzalanan müqavilə Rusiyaya Gümrü və İrəvanda iki hərbi baza qurmasına icazə vermişdir. 2010-cu ilin avqustunda Gümrüdə Rusiya hərbi bazasının icarə müddəti 2044-cü ilə qədər uzadıldı. Eyni zamanda müqavilənin mətni də dəyişdirildi və müqavilədə hər hansı bir ölkənin Ermənistana hücum edəcəyi təqdirdə Rusiya tərəfindən Ermənistanın müdafiəsi nəzərdə tutulur. 1993-1995-ci illərdə Rusiyanın tank, raket və s. daxil olmaqla, dəyəri 1 milyard dollardan çox olan silah və hərbi sursatı gizli, qeyri-qanuni olaraq Ermənistana göndərməsi münaqişəni gərginləşdirdi. Bu dövrdə Rusiyanın mövqeyini aydınlaşdırmaq üçün təkcə onu demək kifayətdir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı qüvvələri Rusiyanın 366-cı motoatıcı alayının iştirakı ilə Xocalı faciəsini törətdilər. Lakin Rusiya təcavüzkar Ermənistana köməyi gizlədirdi. Belə ki, 1992-ci il mayın 23-də Rusiyanın Xarici İşlər Nazirliyi bildirdi ki, “Heç bir hal hər hansı dövlətə digər dövlətin ərazisini işğal etmək hüququ vermir. Düzgün olmayan belə əməliyyatları Rusiya tərəfindən heç kəs dəstəkləyə bilməz.”[7, s.28] Beynəlxalq hüquq üçüncü dövlət tərəfindən hərbi müdaxilə etməyi qadağan edir. Bu nöqtəyi-nəzərdən üçüncü bir dövlətin Azərbaycan əleyhinə Ermənistana kömək etməsi hərbi müdaxilə hesab edilir və Azərbaycana hərbi hücum kimi qiymətləndirilir. Nizamnamənin 51-ci maddəsinə görə özünümüdafiə hüququ kollektiv surətdə həyata keçirilə bilər. Üçüncü dövlət ancaq Azərbaycanın suveren hüquqlarını qorumaq məqsədilə Ermənistan əleyhinə kollektiv özünümüdafiə hüququnda iştirak edə bilər. Beynəlxalq hüquqda özünün vəziyyəti xüsusi qiymətləndirməsi əsasında kollektiv özünümüdafiədə iştirak hüququ yoxdu. Əgər dövlət özü silahlı hücumun obyektinə olarsa, bu hüquqdan istifadə edə bilər.[7, s.129] Hələ münaqişənin ilkin mərhələsində Rusiya Ermənistanın təcavüzündən, Cənubi Qafqazda qeyri-sabitlikdən istifadə edərək keçmiş sovet respublikalarında

əvvəlki hərbi siyasi nüfuzunu bərpa etməyə çalışırdı. 1992-ci ildə çağırdığı “Vətəndaş qurultayı”nda Rusiya prezidenti B.Yeltsin BMT daxil olmaqla, beynəlxalq təşkilatların Rusiyaya keçmiş Sovet İttifaqı ərazisində sülh və sabitliyi təmin etmək kimi xüsusi səlahiyyət verməsi anı çatdığını bildirdi. Rusiyanın bu təşəbbüsünə etirazını bildirən Azərbaycan XİN Rusiyanın cəhdlərini suveren dövlətin daxili işlərinə müdaxilə kimi qiymətləndirdi.[8, s.281-282] Məhz BMT Təhlükəsizlik Şurasının daimi üzvü olan Rusiya Ermənistanın təcavüzkar dövlət kimi tanınmasına razılıq verməyərək, münaqişənin ATƏT-in Minsk qrupu çərçivəsində atəşkəs və danışıqlar yolu ilə həll olunmasını təklif etdi. Bu gün də münaqişənin həll edilməməsinin səbəbi Minsk qrupunun həmsədrliyinə Rusiyanın daxil olmasının Ermənistanı münaqişənin onun xeyrinə həll olunacağına ümid verməsidir. Cəzasız qalan, Rusiyanın havadarlığından ruhlanan Ermənistan BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi qətnamələrə məhəl qoymur. Rusiyanın Dağlıq Qarabağda səlahiyyətli nümayəndəsi Vladimir Kazimirov hərbi əməliyyatların dayandırılmamasında, atəşkəsi pozmaqda Azərbaycanı günahlandırır: “Hərbi əməliyyatlar dayandırılmadan qüvvələr çıxarıla bilərmi? Bəs kim bu əməliyyatları kəsmək istəmir? Təhlükəsizlik Şurası bu qətnamələri yerinə yetirməyənləri cəzalandırmağı bacarmadı... Danışıqlar ermənilərin mövqelərinə görə həllini tapmadı. Belə ki, Bakı Dağlıq Qarabağın statusuna toxunmaq istəməyərək, hətta Şuşa və Laçından qüvvələrin çıxarılmasına təkid etdi.” [5] ATƏT-in Minsk qrupunun Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həll edilməsi barədə “ümumi dövlət” təklifini keçmiş baş nazir E.Primakovun dəstəkləməsi də göstərdi ki, Rusiya Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin Ermənistanın xeyrinə həll edilməsinə çalışır. Erməni tədqiqatçı A.Enokyan məqaləsində Rusiyanın Dağlıq Qarabağ münaqişəsinə münasibəti barədə bildirir ki, Rusiya Dağlıq Qarabağın təhlükəsizliyini Dağlıq Qarabağın Rusiyanın, yaxud Ermənistanın tərkibinə daxil olması, yaxud müstəqil dövlət olmasında görür.[2] Ermənistan Cənubi Qafqazda Rusiyanın forpostu olaraq qalır. 2002-ci ilin sentyabrında Rusiya Federasiyası ilə

Ermənistan arasında ittifaq münasibətləri barədə birgə bəyanat bu iki ölkənin hərbi əməkdaşlığını daha da möhkəmləndirdi. 2003-cü ilin noyabrında Rusiyanın müdafiə naziri S.İvanov Ermənistanda olan bazaların sayının 102-yə çatdırılmasını planlaşdırdığını bildirmişdi.

BMT Nizamnaməsinin VIII fəslinə müvafiq olaraq yerli mübahisələrin müzakirəsi Təhlükəsizlik Şurasına verilməzdən əvvəl regional və ya subregional təşkilatlara həvalə edilə bilər. Regional təşkilat ilkin mərhələdə münaqişənin öhdəsindən gələ bilmirsə və münaqişə eskalasiya edərsə, onun nizama salınması məsələsi Təhlükəsizlik Şurasının öhdəsinə düşür. 1992-ci il yanvarın 20-də Azərbaycan ATƏT-ə qəbul edildikdən sonra, martın 24-də Nazirlər Şurasının qəbul etdiyi qərara əsasən Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin sülh yolu ilə nizama salınması üçün 11 dövlətdən (Azərbaycan, Ermənistan, ABŞ, Rusiya, Fransa, Almaniya, İsveç, İtaliya, Belorusiya, Türkiyə, Çexiya) ibarət Minsk qrupu yaradılsa da, Azərbaycanın ərazilərinin bir-birinin ardınca işğal edilməsi göstərdi ki, ATƏT bu problemi həll etməyə qadir deyil. Minsk konfransı həmsədrlərinin Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizama salınması barədə yeni 1997-ci ilin iyunun 11-də «paket» həlli adlandırılan layihəsi (Layihədə Dağlıq Qarabağın statusu daxil olmaqla, bütün məsələlərə eyni vaxtda razılıq verilməsi nəzərdə tutulurdu.), həmin il sentyabrın 19-da münaqişənin «mərhələli» həlli kimi tanınan layihəsi (Layihədə münaqişənin mərhələlərlə nizama salınması nəzərdə tutulurdu. Birinci mərhələdə Laçın rayonu istisna olmaqla, erməni silahlı qüvvələri işğal edilən Dağlıq Qarabağ ətrafındakı 6 rayondan çıxarılmalı, qaçqınlar öz yurdlarına qayıtmalı, kommunikasiya məsələsi həll edilməli, ikinci mərhələdə Dağlıq Qarabağın statusu qəti olaraq müəyyənləşdirilməli və bununla eyni zamanda Laçın və Şuşa şəhərləri və keçmiş Şaumyan rayonu ilə bağlı məsələ həll edilməli idi. Bu sənəddəki layihəni həyata keçirmək üçün dəqiq mexanizm, konkret zaman çərçivəsi prinsiplərini pozan tərəflərə qarşı sanksiyalar tətbiq edilməsi müəyyənləşdirilmişdi.) nəticə vermədi. Belə halda ATƏT dekabrın 2-də

«mərhələli təklif»ə «DQR»ın münafişə tərəfi kimi tanınmasını təklif edən maddə əlavə edilən variantı təqdim etdi. 1998-ci il noyabrın 9-da Rusiyalı həmsədrin fəal iştirakı ilə «ümumi dövlət» adlı təklif verildi. Bu təklif beynəlxalq hüquq normalarına zidd olmaqla, ATƏT-in Budapeşt, Lissabon zirvə toplantılarında qəbul edilən sənədləri inkar edirdi. Həmsədrilər sözlər əsl mənasında Azərbaycanın daxilində ikinci erməni dövləti yaratmaq təklifi verdilər. «Ümumi dövlət» təklifinə görə, Dağlıq Qarabağ müvafiq atributları olan respublika kimi dövlət, ərazi qurumuna çevrilir, «ümumi dövlət» çərçivəsində ona Azərbaycanla bərabərsubyektlilik verilir. Azərbaycan bu təklifi qəti olaraq rədd etdi.

Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin nizama salınması həvalə edilən ATƏT-in ikili standart siyasəti yürütməsi, xüsusilə də 2008-ci il mart ayında Baş Məclisin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün tanınması barədə qətnaməsinə səsvermədə Minsk qrupu həmsədrilərinin əleyhinə səs verməsi Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin nizama salınması problemini bu regional təşkilatın səlahiyyətlərindən alıb, Baş Məclisin, yaxud da Təhlükəsizlik Şurasının müzakirəsinə verilməsini zəruri edir.

Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsinin nizama salmaq üçün ATƏT-in vasitəçilik missiyasından imtina edilməlidir. Beynəlxalq birlik problemi düzgün qiymətləndirmək üçün münaqişənin tarixi kökləri, əsil səbəbləri barədə xəbərdar olmalıdır. Nizamnamənin VIII fəslinə müvafiq olaraq regional, yaxud subregional təşkilatlarla əməkdaşlığın əhəmiyyətini nəzərə alaraq, GUAM təşkilatı üzvlərinin oxşar problemlər yaşamasına əsaslanaraq, regionda münaqişənin nizama salınmasında bu təşkilatın BMT ilə əməkdaşlığının müsbət nəticə verə biləcəyi barədə fikir söyləmək olar. Baş Məclis Ermənistanı təcavüzkar siyasətdən əl çəkməyə çağırmalı, Təhlükəsizlik Şurası münaqişə barədə qəbul etdiyi qətnaməni qısa müddətdə həyata keçirməli, təcavüzkar dövlətin işğal etdiyi ərazilərdən çıxarılması tələb edilməlidir, əgər tələb yerinə yetirilməzsə, Təhlükəsizlik Şurası iqtisadi sanksiyalar qəbul etməli, nəticə verməzsə, siyasi sanksiyalar tətbiq etməlidir. Baş katib Təhlükəsizlik Şurası

ilə məsləhətləşərək sanksiyalara nəzarət etməli, Təhlükəsizlik Şurasını bu barədə məlumatlandırmalıdır. Ermənistanın işğal etdiyi ərazilərə erməni əhalini köçürməsi, təbii ehtiyatları istismarı, toponimləri dəyişdirmə siyasətinə son qoyulmalıdır. Münaqişəni maliyyələşdirən, müzdlər verən dövlətlər cəzalandırılmalıdır. BMT-nin beynəlxalq terrorizmlə mübarizə barədə qəbul etdiyi qətnamələrə müvafiq olaraq, beynəlxalq terrorizmin tərkib hissəsi olan, dünyanın bir çox ölkələrində, Ermənistanda, Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində fəaliyyət göstərən erməni terror şəbəkələri məhv edilməlidir. BMT Təhlükəsizlik Şurasının son zamanlar qəbul etdiyi qətnamələrə istinad edərək, azərbaycanlıların soyqırımını barədə xüsusi tribunal yaradılmalı, cinayətkarlar cəzalandırılmalıdır. Qaçqın və məcburi köçkünlər təhlükəsiz şəraitdə öz yurdlarına qaytarılmalıdır. Hərbi əsir və girovlar azad edilməlidir. Sülh və təhlükəsizlik iqtisadi inkişaf vəhdət təşkil etdiyi üçün sosial-iqtisadi proqramlar həyata keçirən, kreditlər verən ixtisaslaşmış qurumların fəaliyyəti gücləndirilməlidir. Ərazilərin minalardan təmizlənməsi, qaçqın və məcburi köçkünlərin öz yurdlarına təhlükəsiz qayıtması üçün ixtisaslaşmış qurumlar qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlığı gücləndirməlidir. Ermənistan Azərbaycanın iqtisadiyyatına, mədəniyyətinə, təbii sərvətlərinə və s. vurduğu zərərin əvəzində təzminat verməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Гвенетадзе Э., Рухадзе Р. Российская политика на Южном Кавказе и современность // Право и политология, 2009, № 3, с.57-58
2. Еномян А. Армения: противоречивые подходы к урегулированию Карабахского конфликта // Центральная Азия и Кавказ, 2002, № 1, с.115-121
3. Жильцов С.С., Зонн И.С., Ушков А.М. Геополитика Каспийского региона. М.: Международные отношения, 2003, 280 с.
4. Збигнев Бжезинский. Великая шахматная доска (Господство Америки и его геостратегические императивы) / Перевод О. Ю. Уральской. М.: Международные отношения, 1998, 255с. <http://www.chat.ru/~sbooks>
5. Казимиров В. Карабах и резолюции Совета Безопасности ООН, Постоянный адрес новости: www.regnum.ru/news/358916.html
6. Нартов Н.А. Геополитика: Учебник для вузов / Под ред. проф. В. И. Старовойтова. М.: Единство, 2003, 439 с.

7. Сборник документов ООН по армяно-азербайджанскому нагорно-карабахскому конфликту, Баку, Министерство Иностранных Дел, 2009, 368с.
8. Письмо представителя Азербайджана от 12 марта 1993 года на имя Председателя Совета Безопасности, Документ S/25408, Совет Безопасности. Официальные отчеты сорок восьмой год дополнение за январь,

февраль, март 1993 года, Организация Объединенных Наций, Нью-Йорк, 1995, 335 с.

9. Чакнашвили М. Грузино-российские отношения в 1990-2010гг. как рецидив «права цивилизованных народов» в современном международном праве // Право и политология, 2010, № 13, с.19-25

AMEA-nın Fəlsəfə və Hüquq İnstitutu

SOUTH CAUCASUS IN THE WORLD POLITICS

R.B.Dadashova

South Caucasus has been in the interests circle of the USA and of the Russia to suitable geographical position and economical potential. Intrusting the conflicts been in Southern Caucasus to Minsk group of OSCE wich co-chairman are USA and Russia, retards put in order. In that case authority of put in order of the Armenia-Azerbaijan conflict has been received from this organization, must be given to the discussion of the General Assembly of UN. The collaboration with regional and subregional organizations is importance and the GUAM can substitute OSCE wich member states have analogous problems .

Keywords: South Caucasus, regional conflicts, Minsk group of OSCE, economical and political sanctions, geostrategical centres

ЮЖНЫЙ КАВКАЗ В МИРОВОЙ ПОЛИТИКЕ

Р. Б. Дадашова

Южный Кавказ как по своему географическому положению, так и по экономическому потенциалу, входит в круг интересов Соединенных Штатов и России. То, что Соединенные Штаты и Россия являются сопредседателем Минской группы ОБСЕ по урегулированию конфликта Нагорного Карабаха, и является причиной задержки данного процесса. При таком положении дел урегулирование армяно-азербайджанского конфликта следует передать на рассмотрение Генеральной Ассамблеи ООН. Сотрудничество ООН с региональными и субрегиональными организациями имеет важность. В этом случае ГУАМ, объединившая в себе страны с аналогичными проблемами, может заменить ОБСЕ.

Ключевые слова: Южный Кавказ, региональные конфликты, Минская группа ОБСЕ, экономические и политические санкции, геостратегические центры